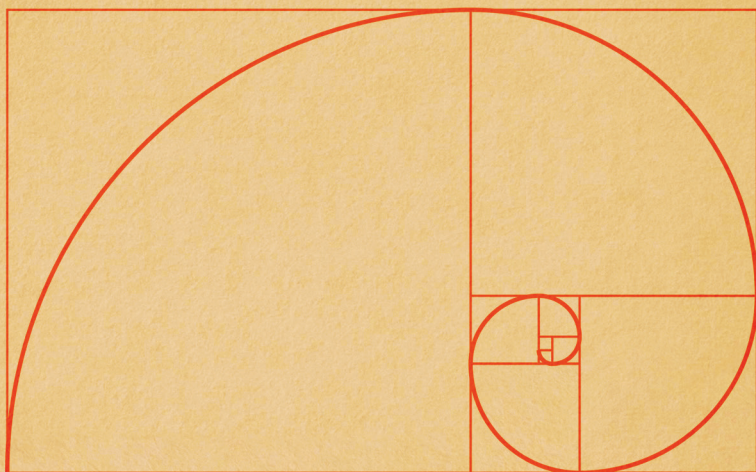

RENÉ VAN WOUDENBERG

EEN BRUG NAAR
GOD

HOE FILOSOFIE EN WETENSCHAP
ONS VOEREN NAAR HET MYSTERIE

René van Woudenberg

Een brug naar God

HOE FILOSOFIE EN
WETENSCHAP ONS VOEREN
NAAR HET MYSTERIE

KokBoekencentrum Uitgevers • Utrecht

Ontwerp omslag: Sander Patelski
Lay-out binnenwerk: Garage BNO

ISBN 978 90 435 4138 1
ISBN 978 90 435 4139 8 (e-book)
NUR 730

www.kokboekencentrum.nl

© 2024 KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht

KokBoekencentrum Uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Alle rechten voorbehouden.

Inhoud

Inleiding | 7

DEEL I: GOD EN WETENSCHAP | 17

1. Is er in de wetenschap ruimte voor religie? | 19
2. Abraham Kuyper over geloof en wetenschap | 25
3. Wolterstorff als gids voor een christen-wetenschapper | 42

DEEL II: GOD EN EVOLUTIE | 57

4. Impliceert evolutietheorie toeval? Impliceert toeval de afwezigheid van goddelijke schepping? | 59
5. Ondanks evolutie bestaat er een objectieve moraal | 74

DEEL III: GOD EN FILOSOFIE | 97

6. Wat geloven is | 99
7. Geloof en filosofische argumentatie voor het bestaan van God | 115
8. Alleen de rede? *Sapere aude* en 'Listen to the Voice of Reason!' | 138
9. De verduistering van het verstand | 165

DEEL IV: GOD EN WAARHEID | 181

10. De vraag van Pilatus | 183
11. Christelijk geloof en waarheid | 204

Terugblik: Hoe filosofie en wetenschap ons voeren naar het mysterie | 227

Dankwoord | 238

Bibliografie | 241

Over de auteur | 254

Inleiding

Sommige ideeën leven voort zonder dat het duidelijk is of ze ergens op gebaseerd zijn – en soms zelfs terwijl het duidelijk is dat ze nergens op gebaseerd zijn. In Nederland waarschuwen we elkaar voor de tocht, in Italië doen ze dat voor de *colpo d'aria* (naar buiten gaan met ontblote buik veroorzaakt hoofdpijn), in Griekenland leeft nog de gedachte van het boze oog (als dat op je valt, word je ziek), in de VS kun je horen dat je niet moet slapen met een ventilator aan. Steeds opnieuw wordt ook het idee gerecycled dat we maar tien procent van onze hersenen gebruiken, en dat na het vijfentwintigste levensjaar onze hersenontwikkeling stagneert of zelfs tot stilstand komt. Voorts moet je niet onder een ladder door lopen, één glas wijn (of is het melk?) per dag is gezond, vaccins veroorzaken autisme en 13 is een ongeluksgetal. Deze ideeën worden steeds weer geventileerd. Mythes kunnen taai zijn, en verdwijnen zelfs soms niet na ontmaskering. Zo is het ook met het idee dat filosofie en geloof in God een ongelukkig koppel vormen, en dat moderne wetenschap en geloof in God op voet van oorlog staan.

Het idee dat *wetenschap* en geloof in God als conflicterende machten tegenover elkaar staan, is echter al lang ontkracht, en wel door vier typen onderzoek. Ten eerste door historisch onderzoek dat uitwijst dat de grote figuren van de wetenschappelijke revolutie, zoals Newton en Boyle, vrijwel zonder uitzondering Godgelovigen waren aan wie het idee van strijd vreemd was. Men zou natuurlijk kunnen denken dat in de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw natuuronderzoekers zich uiterlijk moesten aanpassen aan hun religieuze context terwijl ze zich daar innerlijk van distantieerden; of dat ze wel authentiek geloofden, maar niet inzagen dat wetenschap hun geloof juist ondermijnde; of dat ze wel in God geloofden, maar ondertussen innerlijk verscheurd werden door wat de wetenschap aan het

licht bracht. In reactie: wetenschapshistorisch onderzoek toont inderdaad aan dat veel grote wetenschappers uit het verleden gelovig waren, en biografisch onderzoek geeft geen aanleiding om te denken dat hun uitingen van geloof onoprecht waren, afgedwongen door de religieuze context waarin ze zich bevonden. Bovendien was in eerdere perioden geloof in God vaak een *stimulans* voor natuuronderzoek; natuuronderzoekers onderzochten de natuur *omdat*, zoals zij geloofden, de schepping van God is. Ze hoopten door dat onderzoek meer aan de weet te komen over de wijsheid van de schepper. Daar komt bij dat algemeen gedeelde geloofsopvattingen invloed hadden op de wetenschappelijke gedachtenvorming, bijvoorbeeld in het idee van de natuurwet. Het historische beeld is niet dat van een algemeen conflict tussen geloof in God en wetenschap, maar dat van een vruchtbare wissel- en samenwerking.¹

Natuurlijk rezen er in bepaalde contexten spanningen tussen specifieke verschijningsvormen van geloof in God en wetenschap, denk aan de Galilei-affaire (Galilei verdedigde het heliocentrisme waarvoor hij in 1633 werd veroordeeld door de rooms-katholieke inquisitie) en het jongeardecreationisme (volgens deze stroming leert de Bijbel dat de aarde tussen de zesduizend en tienduizend jaar oud is, wat in strijd is met wat de wetenschap hierover zegt). Maar ook in deze gevallen gaat het niet om een strijd tussen de twee abstracte blokken 'wetenschap' en 'geloof in God'. Want Galilei was en bleef een gelovig mens, en de paus had niets tegen wetenschap; en velen die betwisten dat volgens de Bijbel de aarde slechts enkele duizenden jaren oud is, zoals de Amerikaanse botanicus en vriend van Darwin, Asa Gray, en de Belgische priester Georges Lemaître, ontwerper van de bigbangtheorie, geloofden in God en waren authentiek religieuze personen. Wat dit aantoonst is dat de stelling dat geloof in God en wetenschap als twee strijdende partijen op voet van oorlog met elkaar staan, historisch onjuist is. Het is geen zwart-wit verhaal.²

---

1 Zie Harrison (2015); Stewart (2010), Part 1; Numbers (2009); Richardson & Wildman (1996); Hooykaas (1972); Brooke & Cantor (1998).

2 Polkinghorne (1998, 4-9) biedt zeer nuttige achtergrondinformatie over deze twee incidenten, die bepaald niet typerend zijn voor de interactie

In dit verhaal past ook een ander historisch gegeven, namelijk dat wereldwijd vele universiteiten gesticht zijn vanuit religieuze motieven en door kerkelijke instanties. In Nederland geldt dat voor de in 1880 gestichte Vrije Universiteit³ en de in 1923 opgerichte Katholieke Universiteit Nijmegen (nu Radboud Universiteit⁴). De Amerikaanse historicus George Marsden heeft in zijn *The Soul of the American Academy* laten zien dat vrijwel alle grote Amerikaanse universiteiten (zoals Harvard, Yale, Stanford, Columbia, Princeton, Brown; Cornell is de uitzondering) opgericht werden door kerkelijke instanties, en dat ze christelijke grondslagen en doelstellingen meekregen.⁵ Hetzelfde geldt voor de oudste Europese universiteiten van Bologna, Oxford, Cambridge, Parijs, Leuven enzovoort. Ook hier is het algemene historische beeld niet dat van strijd tussen kerkelijke instanties en wetenschapsbeoefening, maar juist de bevordering van de laatste door de eerste.

Naast historisch onderzoek werpt ook recent sociologisch onderzoek licht op de conflictthese. In 2019 publiceerde Elaine Ecklund en haar onderzoeksteam de uitkomst van haar empirische studie naar *What Scientists Around the World Really Think About Religion*.⁶ Daaruit blijkt dat wereldwijd meer dan vijftig procent van alle wetenschappers een of andere vorm van religieus geloof aanhangt. Dat onderzoek wijst ook uit dat in het Verenigd Koninkrijk er meer fysici en biologen zijn volgens wie er geen conflict is tussen geloof en wetenschap dan fysici en biologen volgens wie dat wel zo is; datzelfde geldt voor wetenschappers in de Verenigde Staten, Frankrijk, Italië, Turkije, India, Hong Kong en Taiwan.

---

van geloof en wetenschap in het algemeen. Een synthetisch overzicht van de veranderende verhoudingen tussen geloof en wetenschap biedt Flipse (2014, hoofdstuk 1).

3 Zie Van Deursen (2005).

4 Menkveld & Borgman (2023) beschrijven een katholiek perspectief op de universiteit.

5 Marsden (1996).

6 Zie Ecklund (2019). Een aantal wetenschappers in Nederland dat geloof en wetenschap combineert, komt in Dekker (2009) en Dekker (2021) aan het woord.

Ten derde is er veel filosofisch onderzoek gedaan naar de begrippen die gebruikt werden en worden in de formulering en onderbouwing van de conflictthese. Ik doel hier op begrippen en begrippenparen als evolutie/schepping, toeval/plan, natuurwet/wonder, materie/waarde, betekenis. Geregeld wordt betoogd dat *omdat* er een evolutionair proces heeft plaatsgevonden en nog steeds plaatsvindt, levende wezens niet door een God kunnen zijn geschapen; of dat *omdat* het evolutionaire proces toevalligheden kent ('toevallige mutaties'), een God geen hand kan hebben in dat proces; of *omdat* er natuurwetten zijn, er geen wonderen kunnen plaatsvinden. Een filosofische analyse van deze begrippen wijst echter uit dat het een het ander niet uitsluit. Filosofisch onderzoek van deze aard leidt in deze gevallen tot conclusies van het volgende soort: de stelling 'X is de uitkomst van een evolutionair proces' is compatibel, verenigbaar, met de stelling 'X is een goddelijke schepping'; beide stellingen kunnen tegelijk waar zijn.⁷ In hoofdstuk 4 doe ik een dergelijk onderzoek naar de begrippen 'toeval' en 'schepping'. Het is, hoop ik, overbodig om op het volgende te wijzen: een argument voor de conclusie dat twee stellingen verenigbaar zijn met elkaar, is iets heel anders dan een argument voor de conclusie dat de twee stellingen *waar* zijn. Voor zulke doeleinden zijn deze argumentaties ongeschikt. Maar zulk filosofisch onderzoek is wel nuttig voor het onderzoeken van de conflictthese, want dat is een these over *incompatibiliteit*, *onverenigbaarheid*.

Filosofen hebben voorts gereflecteerd op de *aard* van wetenschap, wetenschappelijke theorieën en wetenschappelijke verklaringen en ook op de *aard* van geloof in God. Velen hebben betoogd dat geloof in God noch een (soort van) wetenschappelijke theorie is, noch een wetenschappelijke verklaring, en dat ze om die reden niet in competitie en dus ook niet in strijd met elkaar zijn of kunnen zijn. In hoofdstuk 6 ga ik in op de aard van

---

7 Zie de bijdragen van onder meer Deborah en Loren Haarsma, Richard Swinburne, Alvin Plantinga, Don Page, William Lane Craig, Nancy Murphy, Peter van Inwagen, Alan Padgett en Bruce Reichenbach in Stewart (2010, deel 1 & 2).

religieus geloof, en in hoofdstuk 11 op de vraag of het christelijk geloof wel aanspraak maakt op waarheid.

Een verdere filosofische bijdrage aan de ontmaskering van de conflictthese komt vanuit de kennistheorie. Een centrale vraag in dat vakgebied is hoe we kennis verwerven, wat de bronnen van kennis zijn. Het is duidelijk dat wetenschappelijk onderzoek een bron van kennis is. Maar, anders dan de vrienden van sciëntisme menen, is het niet de *enige* bron van kennis. Want we kunnen ook buiten de wetenschap om kennis verwerven, zo is vaak betoogd, ook door mijzelf. We hebben morele kennis, we weten bijvoorbeeld dat stelen verkeerd is, dat moord uit genoeg moreel verkeerd is, dat we ons aan onze beloften moeten houden, dat eerlijkheid en vriendschap waarden zijn. En, zo is ook betoogd, er zijn ook specifieke bronnen voor religieuze kennis. Maar als dat zo is, dan verliest de conflictthese al gelijk aan plausibiliteit. Ook deze kwestie komt in dit boek op verschillende plaatsen aan de orde, het meest uitvoerig in hoofdstuk 7 en 8.

Ten slotte hebben ook veel theologen zich grondig met wetenschappelijk onderzoek verstaan en eveneens betoogd dat geloof en wetenschap niet op oorlogsvoet met elkaar staan. Ze hebben dat onder meer gedaan door onderzoek te doen naar de genrekenmerken, de betekenis en de interpretatie van bijvoorbeeld de bijbelse geschriften, dus onderzoek naar wat de Bijbel of andere gezaghebbende geschriften zeggen en impliceren.⁸ Voor een ander deel hebben ze dat gedaan door zich te verstaan met het complexe proces van de interpretatie van natuurwetenschappelijke ontdekkingen en theorieën. Want anders dan vaak gedacht wordt, moeten ontdekkingen en theorieën geïnterpreteerd worden, en kunnen dezelfde data en dezelfde theorieën op meerdere manieren worden geïnterpreteerd. Interpretatie vergt een interpretatiekader – en er zijn meerdere interpretatiekaders voorhanden, kaders die zelf niet het product zijn van wetenschappelijk onderzoek; het zijn vaak voor-theoretische

---

8 Zoals bijvoorbeeld Walton (2009), Polkinghorne (2010) en Van den Brink (2017).

commitments.⁹ Materialisme is zo'n kader, net als atheïsme, panpsychisme, metafysisch idealisme en christelijk theïsme. Over deze kaders valt in alle redelijkheid te discussiëren, maar die discussies kunnen niet beslist worden op basis van verder wetenschappelijk onderzoek. Op dit punt hebben theologen belangrijk werk verricht.

Ziehier dus vier typen van onderzoek (historisch, sociologisch, filosofisch en theologisch) dat de mythe heeft ontkracht dat er een basaal conflict is tussen geloof in God en wetenschap.

De mythe dat *filosofie* en geloof in God een ongelukkig koppel vormen wordt eveneens ontkracht door de geschiedenis van de filosofie. Vrijwel alle middeleeuwse filosofen, of denkers die nu beschouwd worden als filosofen, waren gelovigen, zoals Augustinus, Bonaventura, Albertus Magnus, Thomas van Aquino, Duns Scotus en Meester Eckhart. Ook vele van de grote filosofen van de zestiende, zeventiende, achttiende en negentiende eeuw waren dat, zoals Descartes, Berkeley, Locke, Reid, Kant, Hegel, Schelling, Kierkegaard en Gabriel Marcel. En twintigste-eeuwse filosofie geeft hetzelfde beeld te zien, getuige bijvoorbeeld A.C. Ewing, Michael Dummett, Elizabeth Anscombe, Peter Geach, E.J. Lowe, Bas van Fraassen en Charles Taylor. Genoemd moeten ook worden filosofen die zich hebben geassocieerd met de in de tachtiger jaren van de vorige eeuw opgerichte Society of Christian Philosophers, met als leidende figuren William Alston, Alvin Plantinga, Robert Adams, Marilyn Adams, Nicholas Wolterstorff, Peter van Inwagen, Richard Swinburne, Eleonore Stump, Linda Zagzebski, Dean Zimmerman, Michael Bergman en Michael Rea – die ik allemaal heb leren kennen en met wie ik me verwant weet in hun poging om christelijk geloof en filosofie met elkaar in verbinding te houden.¹⁰ Ook ons land kent een behoorlijk aantal christelijke filosofen, sommigen geïnspireerd

---

9 Zie bijv Van den Brink (2017); Steane (2014); McGrath (2001); Polkinghorne (1998).

10 Voor een aantal prachtige persoonlijke verhalen van filosofen die het geloof in God vonden, hervonden of behielden, zie Clarck (1993), en Morris (1994).

door Thomas van Aquino, anderen door Herman Dooyeweerd en Dirk Vollenhoven.

Al deze filosofen denken niet over alles hetzelfde; integendeel, er zijn grote onderlinge verschillen van inzicht, aanpak en oriëntatie, er zijn debatten niet over punten en komma's, maar over hoofdzaken. Maar waar het nu om gaat is simpelweg dit: tussen geloof en God en filosofie bestaat er, zo blijkt empirisch, eenvoudigweg geen onvermijdelijke strijd of onverenigbaarheid.

Dat geloof en filosofie in gevecht zijn, wordt ook geproblematiseerd door een aantal intern-filosofische ideeën die veel aanhang hebben gevonden en die ik hier alleen kan aanstippen, maar die het begrijpelijk en misschien wel onvermijdelijk maken dat filosofie het religieuze raakt: Wittgensteins notie van taalspel en zijn idee van 'hinge propositions', Kuhns notie van paradigma, R.M. Hare's notie van 'blik', Quines holisme, de idee van 'basic beliefs' en eerder in de Duitstalige filosofie de notie van wereldbeschouwing.

Als dit allemaal zo is, zal men zich afvragen, hoe kan het dan dat niettemin veel filosofen een probleem hebben met geloven in God, en zeggen dat de twee niet samen kunnen gaan? Het antwoord op deze vraag is complex, maar een deel van het antwoord is dat filosofie vaak een voorwaardelijke structuur heeft. Ik bedoel dit: veel filosofisch denkwerk heeft een 'als ... hoe dan'-structuur:

- Als de mensen geen vrije wil hebben, hoe moeten we dan denken over morele verantwoordelijkheid, straf en strafrecht?
- Als natuurwetenschap de enige bron van kennis is, hoe moeten we dan denken over de moraal?
- Gegeven het raamwerk van de theorie van evolutie, hoe moeten we denken over de verklaring van vriendschap, humor, altruïsme, kerkgang, geloof in God enzovoort?
- Gegeven materialisme of naturalisme, hoe moeten we dan denken over intentioneel gedrag en menselijke verantwoordelijkheid?

Veel filosofie heeft deze conditionele ‘als/gegeven ... hoe dan te denken over ...’-structuur. Filosofie is vaak reflectie op de consequenties die uit de antecedenten van de conditionele projecten voortvloeien, dus reflectie op de consequenties van de ontkenning van het bestaan van een vrije wil, op de consequenties die voortvloeien uit de stelling dat alleen natuurwetenschap ons kennis kan geven enzovoort. Natuurlijk wordt er ook gereflecteerd op de antecedenten in deze conditionele projecten, dus op de stelling dat de mens geen vrije wil heeft, of dat natuurwetenschap de enige bron van kennis is, of dat ruimte en tijd illusies zijn enzovoort. Echter, ook *die* reflectie heeft vaak weer een voorwaardelijke structuur. Bijvoorbeeld:

- Gegeven de experimenten van Benjamin Libet, en de experimenten in het verlengde hiervan, hoe moeten we dan denken over de vrije wil?
- Gegeven alledaagse kennisclaims (zoals dat ik weet hoe ik heet, en weet waar ik woon, en weet wat mijn pincode is enzovoort), hoe moeten we dan denken over de claim dat natuurwetenschap de enige bron van kennis is?
- Als we bedenken dat wetenschappelijke theorieën ondergedetermineerd zijn door data, hoe moeten we dan denken over de bigbangtheorie?

En hier geldt opnieuw dat ook de antecedenten van *deze* conditionele projecten zelf weer ondervraagd kunnen worden en zo verder. Maar in de praktijk van het wetenschappelijke en filosofische onderzoek gaat het niet steeds zo verder. We beginnen gewoon. Maar we beginnen wel *ergens*.

Wat ik hiermee wil zeggen is dat wanneer wetenschappers en filosofen stellingen formuleren, theorieën ontwerpen, verklaringen geven, hypothesen opstellen enzovoort, zij ons vrijwel onvermijdelijk de uitkomsten voorleggen van zulke voorwaardelijke onderzoeksprojecten. Die voorwaardelijkheden worden niet altijd expliciet gemaakt, en dat is ook niet erg, maar het betekent niet dat ze er niet zijn.

Deze uitweiding is van belang voor de beantwoording van de

vraag waarom, als zoveel wetenschappers en filosofen theïsten zijn, er toch ook velen zijn die beweren dat geloof in God en wetenschap en filosofie onverenigbaar zijn. Want ze maakt duidelijk dat deze bewering zelf de uitkomst is van een voorwaardelijk project, bijvoorbeeld een project waarin materialisme, of naturalisme, of atheïsme het antecedent is.

Eén doel van dit boek is om te laten zien dat geloof in God en wetenschap samen kunnen gaan, en dat filosofie ons kan helpen inzien waarom dat zo is en hoe dat kan. Een ander doel is om te laten zien hoe christelijk filosoferen eruit kan zien. Tevens wordt zo duidelijk hoe interessant, nuttig en onderschat filosofie kan zijn.

Dit boek bestaat uit vier delen, waarvan de hoofdstukken zich afzonderlijk lezen laten. Deel I gaat over de vraag naar de verhouding tussen geloof en wetenschap in het algemeen. Het eerste hoofdstuk gaat over de vraag of er ruimte voor religie is binnen de wetenschap, het tweede bespreekt de visie van Abraham Kuyper, de stichter van de Vrije Universiteit te Amsterdam, op de verhouding tussen geloof en wetenschap, en het derde de visie van de Amerikaanse filosoof Nicholas Wolterstorff daarop.

Deel II gaat over (geloof in) God en biologische evolutie. Hoofdstuk 4 handelt over het vermeende conflict tussen evolutie en (geloof in) God als schepper, en hoofdstuk 5 over de claim dat evolutie de objectiviteit van moraal ondermijnt.

Het hieropvolgende deel betreft geloof in God in relatie tot de rede. Hoofdstuk 6 is een analyse van wat *geloof* is. Soms wordt er gezegd dat, gegeven de aard van religieus geloof, redelijke argumenten voor het bestaan van God moeten worden gewantwoord; over dat wantrouwen gaat hoofdstuk 7. Van de andere kant wordt soms gezegd dat geloven op gezag onverantwoord is. De verlichtingsfilosoof Immanuel Kant bijvoorbeeld vond dat we in religieuze zaken zelf ons verstand moeten gebruiken, en autonoom moeten zijn. In hoofdstuk 8 bespreek ik de voors en tegens van deze opvatting. Het daaropvolgende hoofdstuk gaat over wat de apostel Paulus de ‘verduistering van het verstand’

noemt, en bespreekt hoe de filosoof Herman Dooyeweerd meende dat die verduistering verdreven zou kunnen worden.

Deel IV, ten slotte, gaat over God en waarheid. Hoofdstuk 10 laat zien dat theorieën over waarheid over drie heel verschillende zaken kunnen gaan, en dat vermenging van die drie tot verwarring leidt. Het laatste hoofdstuk handelt over de vraag of het christelijk geloof waar is; meer precies gaat het om de vraag of het christelijk geloof wel met waarheid heeft te maken, dan wel met de expressie van emoties en van evaluatieve houdingen.

In de terugblik reflecteer ik op de vraag of, en zo ja hoe, filosofie en wetenschap ons dichter bij God zouden kunnen brengen.

‘VOOR WIE EEN SPADE DIEPER WIL STEKEN EN INTERESSE
HEEFT IN FILOSOFISCHE BESCHOUWINGEN OVER EVOLUTIE,
GOD, GELOOF EN WETENSCHAP IS DIT BOEK EEN AANRADER.’

Cees Dekker

Veel mensen zien geloof in God en wetenschap als twee concurrerende grootheden. In dit boek stelt René van Woudenberg echter het tegenovergestelde standpunt voor. Hij argumenteert dat geloof in God en wetenschap uitstekend samengaan. Het boek laat zien hoe het geloof in God en de wetenschap elkaar kunnen omarmen en dansen op de grens van het onbekende. Deze nieuwe harmonie is essentieel om de betekenis van ons bestaan te doorgronden en opent de deur naar baanbrekende nieuwe perspectieven op het leven.

‘VAN WOUDEBERG VERSTAAT DE KUNST OM IN HELDERE,
LOGISCHE STAPPEN DE SPANNING TUSSEN WETENSCHAP
EN GELOOF TE ONTZENUWEN.’

Désanne van Brederode

‘RENÉ VAN WOUDEBERG BLIJFT DE BRUG SLAAN NAAR HET
MYSTERIE VANUIT FASCINATIE EN EEN OPEN,
ONDERZOEKENDE GEEST.’

Jeroen Geurts

ISBN 978 90 435 4138 1
NUR 730

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT

9 789043 541381